

РЕЦЕНЗІЇ

УДК 338.431(477.82)

**РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ
«КООПЕРАТИВНИЙ РУХ НА ВОЛИНІ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – ПЕРШІЙ
ТРЕТИНІ ХХ СТ.»***

Тривалий час у вітчизняній науці проблеми теорії, історії та практики кооперації розглядалися фрагментарно, і такому унікальному явищу, як кооперація, надавалося другорядне значення. Майже повністю заперечувалася будь-яка роль цього господарського і соціокультурного феномена при розв'язанні економічних і соціальних проблем. У науці, політичній практиці та економічних перетвореннях спостерігалися загальна недооцінка ролі соціокультурних передумов в історичному розвитку, вузьке розуміння економічної демократії і духовних цінностей, які відкривають можливості якісних змін на основі еволюційних процесів. Нині дедалі більше усвідомлюємо, що проблеми українського кооперативного руху є надзвичайно актуальними, а справжньою кооперативною системою виступає дорадянська кооперація. Яскравим свідченням такого розуміння проблеми є монографія В. В. Вісина «Кооперативний рух на Волині у другій половині ХІХ – першій третині ХХ століття». Вчений ґрунтовно дослідив організаційну динаміку, ідейні основи та національно-громадське значення волинського кооперативного руху, цілями якого були соціальна справедливість, права людини, економічна незалежність.

У вступі визначені актуальність теми, мета, дослідницькі завдання і наукова новизна дослідження. Остання є очевидною, адже в монографії вперше в українській історіографії здійснено комплексний історико-економічний аналіз здобутків і прорахунків у діяльності кооперації Волині в означений період.

Перший розділ присвячено обґрунтуванню теоретично-методологічної основи дослідження, аналізу його історіографії та джерельної бази. Теоретичні та методологічні основи дослідження детерміновані специфікою його мети, предмета і визначених завдань. У роботі дотримано сучасних методологічних принципів та поєднано різні методи історичного пізнання, що дозволило забезпечити належний науковий рівень розкриття теми. З'ясовано, що проблема зародження і розвитку кооперативного руху на Волині не стала предметом спеціального комплексного дослідження як у вітчизняній, так і зарубіжній історичній та економічній науці. Наявні джерела – значна база для виконання поставлених у ході дослідження завдань. Розгляд різних груп джерел, їх порівняльний аналіз дозволив показати цілісну картину розвитку кооперативного руху на Волині в означений період.

Другий розділ монографії «Політико-правові засади діяльності кооперативних організацій» присвячений аналізу умов зародження і функціонування кооперативного руху на Волині в Російській імперії та Другій Речіпосполитій Польській. Незважаючи на несприятливі політико-правові умови розвитку кооперації в царській Росії, слід зазначити, що держава загалом позитивно сприймала поширення кооперативної форми господарсько-фінансової діяльності, у якій вбачала спосіб покращення матеріального становища широких верств населення, його платоспроможності та запобігання соціальних конфліктів. Мінімальні формально-юридичні умови та певні зрушення в законодавчій базі діяльності кооперації стали фактором піднесення кооперативного руху у Волинській губернії на початку ХХ ст. Протягом міжвоєнного періоду політико-правове поле функціонування кооперації на Волині було набагато сприятливіше ніж в

умовах царського режиму. У Другій Речіпосполитій сформувалось ліберальне, демократичне законодавство у всіх сферах суспільства. До початку 30-х років ХХ ст. волинська кооперація розвивалася на демократичних кооперативних принципах практично без втручання влади. Однак природній розвиток кооперативної системи Волинського воєводства у середині 30-х років був перерваний етатистськими тенденціями, характерними для усього польського суспільства.

В третьому розділі монографії висвітлені соціально-економічні умови розвитку кооперативного руху Волині. Поширення усіх форм кооперації у Волинській губернії зумовлювалося як спільними причинами (злиденне становище основної маси селянства), так і специфічними для окремих видів кооперативів. Так, потреба населення у грошах та лихварство мотивували необхідність організації кооперативного кредиту, масове користування промтоварами – споживчих товариств, необхідність інтенсифікації господарства – сільськогосподарських, діяльність скупників-спекулянтів – налагодження кооперативного збуту, малоземелля – виникнення землеробських артілей. Соціально-економічні умови розвитку волинської кооперації в Другій Речіпосполитій були набагато сприятливішими ніж в Російській імперії. Основним фактором успішного функціонування кооперації на Волині у міжвоєнний період стала ліберальна, досить гнучка і ефективна економічна політика польського уряду. Завдяки господарським реформам короткого двадцятиліття кооперативна форма господарювання всебічно розкрила себе і довела свою необхідність для населення краю.

Четвертий розділ монографії присвячений генезису кооперативних форм господарювання у Волинській губернії в другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. Автор справедливо дійшов висновку, що кооперація стала важливим елементом господарського та громадського життя Волинської губернії, виявила спроможність працювати в усіх ключових галузях економіки краю: торгівлі, кредитно-фінансовому забезпеченні та виробництві матеріальних благ. Товариства забезпечували населення дешевим кредитом, подекуди суттєво впливали на зниження цін та підвищення якості товарів широкого вжитку, сприяли підвищенню рівня культури сільського господарювання.

У п'ятому розділі «Кооперативний рух у Волинському воєводстві (20 – 30-ті роки ХХ ст.)» констатовано, що в умовах Другої Речіпосполитої Польської господарсько-економічна та соціокультурна діяльність волинських кооперативних товариств набула нової якості. Вона відбувалася за відносно ліберального демократичного законодавства та в умовах ринкової економіки. Свого подальшого розвитку набули традиційні для Волині споживчі та кредитні товариства, сільськогосподарська кооперація уніфікувалася зі споживчою, значного розвитку досягли молочарська та інші різноманітні види виробничої кооперації.

Загалом, монографічне дослідження В. Вісина «Кооперативний рух на Волині у другій половині ХІХ – першій третині ХХ століття» відзначається високим науковим рівнем, добротною літературною мовою і оригінальним художнім оформленням. Це, без перебільшення – помітне явище у вітчизняній історико-економічній науці. Праця буде корисною для науковців, викладачів та студентів вищих навчальних закладів та кооператорам-практикам.

Вахович І. М., доктор економічних наук, професор
Луцький національний технічний університет

*(Рец.: Кооперативний рух на Волині у другій половині ХІХ – першій третині ХХ ст. : монографія / Валентин Васильович Вісин. – Луцьк : Вежа-Друк, 2014. – 440 с.)